

Saksnummer:
24-184317TVI-TOSL/05

Oslo, 24.1.2024
2024-1036

Tilsvar til Oslo tingrett

Saksøker: Norsk Vegansamfunn
c/o Steffen Trevoll Althand
Thorstein Treholts veg 59
2760 Brandbu

Prosessfullmektig: Advokat Simen Skjold Sjøgaard
v/ advokatfullmektig Kristoffer Ronheim Justad
Advokatfirmaet BAHR AS
Postboks 1524 Vika
0117 Oslo

Saksøkt: Staten v/Barne- og familiedepartementet
Postboks 8036 Dep
0030 Oslo

Prosessfullmektig: Regjeringsadvokaten
v/advokat Kaija Bjelland
Postboks 8012 Dep
0030 Oslo

1 OVERSIKT

Jeg viser til stevning 25. november 2024 og rettens brev 10. desember 2024 hvor tilsvarsfristen utsettes til 24 januar 2025.

Saken gjelder gyldigheten av departementets vedtak 24. juni 2024 (stevningens **bilag 24**), der Statsforvalterens avslag på registrering som tros- og livssynssamfunn ble opprettholdt. Hovedspørsmålet er om Norsk Vegansamfunn (NVS) er et «livssynssamfunn» i trossamfunnslovens forstand. Staten mener vedtaket bygger på riktig lovtolkning og subsumsjon, og har følgelig lagt ned påstand om frifinnelse og tilkjennelse av sakskostnader.

2 SAKENS FAKTISKE BAKGRUNN

2.1 Interesseorganisasjonen og livssynssamfunnet NVS

Som det fremgår av stevningen punkt 3, springer «livssynssamfunnet» NVS ut av interesseorganisasjonen med samme navn. Interesseorganisasjonen NVS vedtok på ekstraordinært årsmøte 12. juli 2020 at de skulle opprette NVS som livssynssamfunn, og livssynssamfunnet NVS holdt stiftelsesmøte 30. august 2020.

I informasjonen som ble sendt ut til medlemmene i forbindelse med dette, uttalte NVS at de ville arbeide på samme måte som før, men at de nå kunne søke om offentlige midler «for å kjempe dyrenes sak»:

«Norsk vegansamfunn vedtok på det ekstraordinære årsmøtet 12. juli 2020 at vi skal opprette Norsk vegansamfunn (NVS) som et livssynssamfunn. Dette betyr at vi endrer organisasjonsform, men at vi i praksis kommer til å jobbe på akkurat samme måte som før. Målet for vår organisasjon er å jobbe for å gjøre det enkelt å velge vegansk og leve som veganer i Norge.

Årsakene til dette er flere. Først og fremst vil vi som et livssynssamfunn kunne søke om midler gjennom "Tilskuddsordningen for tros- og livssynssamfunn", og på den måten få stats- og kommunestøtte for å kjempe dyrenes sak. Dette vil medføre at medlemskap i NVS blir gratis for de som kun har medlemskap i vårt livssynssamfunn. Er du medlem i et annet livssyns- eller trossamfunn kan du bli støttemedlem mot en årsavgift, og dette vil i praksis være samme type medlemskap som vi har nå»

Bilag 1: «Norsk vegansamfunn blir livssynssamfunn», Google Skjema, udatert

På sine nettsider har NVS redegjort for sentrale deler av sin virksomhet:

Bilag 2: Vegansamfunnet.no «Hvorfor bli veganer?» utskrift 22.1.25

Bilag 3: Vegansamfunnet.no «Hva gjør vi?», utskrift 22.1.25

Bilag 4: Vegansamfunnet.no «Hva er veganisme?» utskrift 22.1.25

Bilag 5: Vegansamfunnet.no «Vårt livssyn», utskrift 22.1.25

Nettsidene inneholder også en arrangementskalender:

Bilag 6: Vegansamfunnet.no, arrangementskalender fra 1. januar 2022-1. september 2024

Arrangementene annonseres også på NVS' Facebooksider:

Bilag 7: Oversikt over arrangementer i 2024, Facebook.no (navn på enkeltpersoner anonymisert)

Bilag 8: Skjermbilder fra arrangementer siste halvår 2024, Facebook.no (navn på enkeltpersoner anonymisert)

2.2 Første søknad om registrering som trossamfunn

NVS søkte om registrering som livssynssamfunn for første gang i 2021 (stevningens **bilag 4**). De siterte da fra sin livssynserklæring, hvor det blant annet fremgår at «[v]eganismens grunnverdier baseres på ikkevold og anerkjennelsen av at alle dyr, mennesker inkludert, har en iboende verdi uavhengig av nytteverdien for andre». De definerte veganisme som en «levemåte som søker å ekskludere, så langt som praktisk mulig, alle former for utnyttelse av urett mot dyr for mat, klær eller andre formål».

I søknaden beskrev NVS at de hadde et sekulært livssyn som bygget på en vitenskapelig forståelse, samtidig som de «anerkjenner enkeltmenneskets behov for åndelighet og troen på noe større enn oss selv» at de derfor var «åpne for at veganere som har en slik forståelse skal ha rom innenfor vårt livssyn». De understreket også at livssynet ikke hadde dogmatiske skrifter eller absolutte sannheter og var åpent for revisjon.

Søknaden ble avslått av Statsforvalteren i Agder 20. september 2021 (stevningens **bilag 5**). Statsforvalteren viste til at NVS' «hovedaktiviteter i det vesentlige [er] sosiale treff der dere drøfter filosofiske spørsmål», og at de ikke kunne «se at samfunnet «har et sammenhengende syn på menneskets plass i tilværelsen og sentrale etiske spørsmål».

Barne- og familiedepartementet opprettholdt avslaget i vedtak 24. august 2022 (stevningens **bilag 9**). Også her ble det vist til at vegantreffene i hovedsak handlet om at «veganere og «vegannysgjerrige» skal møtes til et uformelt, sosialt samvær og bli kjent med hverandre», og at aktivitetene derfor ikke utgjorde eller inneholdt felles livssynsutøvelse. Det blir vist til at NVS' veganisme «omhandler en begrenset del av tilværelsen, i første rekke forholdet mellom mennesker og dyr». Departementet viste videre til at:

«Ifølge NVS' livssynserklæring har veganismen ingen «absolutte sannheter» og verdiene er «åpne for revisjon». Selv om det utvilsomt er slik at tros- og livssynsoppfatninger kan endre seg, for eksempel ved nye tolkninger av religiøse skrifter, mener vi likevel at dette – sammenholdt med NVS' uttalte åpenhet for at personer med en religiøs tro kan være veganere og medlem hos dem – svekker dens livssynsmessige karakter.»

NVS begjærte omgjøring 4. februar 2023 (stevningens **bilag 14**), og argumenterte blant annet med at «mennesker er dyr slik at alle forhold fra veganismen som er mellom

mennesker og ikke-menneskelige dyr også gjelder for mennesker seg imellom [...]». Departementet tok ikke omgjøringsanmodningen til følge, se vedtak 8. juni 2023 (stevningens **bilag 16**).

2.3 Andre søknad om registrering som trossamfunn

NVS søkte på nytt om registrering som trossamfunn 20. november 2022 (stevningens **bilag 10**). I søknaden opplyste NVS at deres veganisme «har mye til felles med humanisme, og kan tolkes som en utvidelse av den», og at deres seremonier derfor «inkluderer tradisjonelle borgerlige seremonier som vielse, konfirmasjon og navnefest». Det som skiller NVS' seremonier fra de tradisjonelle borgerlige seremonier, er at man «så langt som praktisk mulig skal unngå produkter og handlinger som medfører unødig lidelse for mennesker og ikke-menneskelige dyr». NVS opplyste at de arrangerte sosiale treff, som «ikke nødvendigvis [har] som mål å fungere som utøvelse av livssyn», men er en viktig arena for å skape samhold blant veganere.

Statsforvalteren avsto søknaden 19. september 2023 (stevningens **bilag 19**). Det ble blant annet vist til at «hovedaktivitetene til Norsk Vegansamfunn å legge til rette for sosiale arenaer, hvor man kan treffe andre veganere og ikke-veganere. Her kan man diskutere filosofiske spørsmål som forholdet mellom mennesker og dyr, dyrs rettigheter og hvordan mennesker bør opptre for å hindre «utnyttelse av og urett mot dyr».

NVS påklaget avslaget 30. september 2023 (stevningens **bilag 20**), og anførte blant annet at de sosiale treffene bare var en «liten underkategori» av arrangementer, og at de «tilbyr (og har gjennomført) roseseremonier, vigsel og andre seremonier og livssynsaktiviteter».

Klagen ble ikke tatt til følge i departementenes vedtak 24. juni 2024 (stevningens **bilag 24**). Det er dette klagevedtaket som er tvistegjenstand.

Departementet viste til vedtakene i den første søknadsrunden, og kunne ikke se at saken stod i noen annen stilling nå. Departementet vektla blant annet at organisasjonens «lære og virksomhet i første rekke omhandler forholdet mellom mennesker og dyr, med et særlig fokus på dyrs rettigheter» og at dette lå «nærmere den virksomheten som andre interesse- eller rettighetsbaserte organisasjoner utøver. Det ble også vist til at «NVS har sitt opphav i oppfatninger som ikke tradisjonelt har vært ansett som et livssyn» og at «mye av innholdet på NVS' nettsider handler om kosthold, helse, dyrevelferd og påvirkningsarbeid».

3 VEDTAKET ER GYLDIG

3.1 Vedtaket bygger på riktig lovtolkning

Man trenger ingen offentlig godkjenning for å kalle seg eller operere som et tros- eller livssynssamfunn i Norge. Registrering etter trossamfunnsloven er imidlertid en forutsetning for å få offentlig tilskudd og vigselfrett, jf. §§ 5 (1) og 9. For å bli registrert som livssynssamfunn må sammenslutningen blant annet oppfylle definisjonen i trossamfunnsloven § 1 (2). Bestemmelsen har følgende ordlyd:

«Med tros- og livssynssamfunn menes i denne loven sammenslutninger for felles utøvelse av tro eller livssyn

Bestemmelsens ordlyd gir anvisning på en vurdering av hva sammenslutningen tror på (innholdet) og hva sammenslutningen gjør (utøvelsen). Man kan også slutte fra ordlyden at livssynet må forene medlemmene, at formålet med sammenslutningen må være å utøve livssynet i fellesskap (jf. preposisjonen «for»), og at livssynet også må utøves.

Den nærmere avgrensningen av hva slags sammenslutninger som omfattes av definisjonen, følger av forarbeidene.

I særmerknadene til § 1 i Prop. 130 L (2018–2019) s. 253, uttales det at definisjonen først og fremst retter seg mot felles *utøvelse* av tro og livssyn, som beskrives slik:

«Tros- og livssynssamfunn vil gjerne ha jevnlig sammenkomster for utøvelse eller utvikling av tro eller livssyn gjennom møter eller gudstjenester, bønn, meditasjon, ritualer eller tilsvarende. Ofte vil også aktiviteten innebære misjonering eller annen form for rekruttering. Sammenslutninger som i hovedsak driver politisk, humanitær, kulturell eller forretningsmessig virksomhet, faller utenfor definisjonen. Det samme vil gjelde virksomheter som har andre hovedaktiviteter enn utøvelse av tro eller livssyn, for eksempel å fremme helse eller selvutvikling, å drøfte filosofiske spørsmål eller å bekjempe religion eller livssyn»

Det presiseres samtidig at utøvelsen ikke skal vurderes isolert, men at aktivitetene må kunne knyttes til troen eller livssynet. Deretter definerer departementet tro og livssyn slik:

«En trosoppfatning vil normalt innebære en overbevisning om at det finnes en overjordisk virkelighet, en virkelighet som går ut over grensene for det allment sansbare, med avgjørende betydning for mennesket. En livssynsoppfatning vil normalt kjennetegnes ved at den har et sammenhengende syn på menneskets plass i tilværelsen og sentrale etiske spørsmål.»

Bestemmelsen er ment å videreføre gjeldende rett. I forarbeidene til den forrige trossamfunnsloven, uttalte departementet at følgende to forhold kjennetegnes et livssyn i lovens forstand, se Ot.prp. nr. 59 (1981–81) s. 9:

«For det første at det tar opp de mer sentrale spørsmål knyttet til menneskelivet. De religiøse samfunnene, iallfall de kristne, vil gjerne knytte dette til Guds eksistens. De ikke-religiøse livssyn vil søke andre veier.

For det andre vil det være et kriterium på et livssyn at det tar standpunkt til sentrale etiske spørsmål og prøver å se disse i sammenheng»

Staten anfører at vedtaket bygger på riktig lovtolkning, og at ingen av saksøkers lovtolkningsinnsigelser kan føre frem, se punkt 4 under.

3.2 Vedtaket bygger på riktig subsumsjon

Staten anfører at lovanvendelsen i vedtaket er korrekt. Det er ingen uenighet om at domstolen kan kontrollere forvaltningens subsumsjon under trossamfunnsloven § 1 (2), og staten vil ikke anføre at det er grunn til å utvise tilbakeholdenhet ved denne prøvingen.

Staten fastholder at NVS' veganisme ikke kan karakteriseres som «et sammenhengene syn på mennesket plass i tilværelsen» eller at de «tar opp de mer sentrale spørsmål knyttet til menneskelivet», slik vurderingstemaet er angitt i forarbeidene.

På side 14 i stevningen skriver NVS at «Det veganske livssynet til NVS tar opp grunnleggende moralske og etiske spørsmål om våre forpliktelser overfor andre bevisste vesener, som dyr og mennesker, og hvordan disse overlapper med sosial rettferdighet». Staten er enig i dette, og fastholder at dette gjelder en sentral, men likefult begrenset, del av livet. Det gjelder ett aspekt av tilværelsen, som NVS slutter ulike etiske forpliktelser fra, primært å unngå utnyttelse av dyr for mat, klær eller andre formål.

Staten fastholder at NVS' virksomhet ligger nært virksomheten til andre interesse- og rettighetsbaserte organisasjoner. Dette underbygges av henvisningen til «sosial rettferdighet» og at de tar «stilling til spørsmål som hvor sosiale og juridiske systemer bør utformes» på side 14 og 15 i stevningen. Det er også i tråd med informasjonen sendt ut i forbindelse med opprettelsen av NVS som «livssynssamfunn» (**bilag 1** over), hvor organisasjonen presiserte at de ville arbeide på samme måte som før, men at de nå ville kunne få statsstøtte «for å kjempe dyrenes sak».

Staten viser også til at NVS har sitt opphav i oppfatninger som ikke tradisjonelt har vært ansett som livssyn. NVS har ikke vist til praksis fra noen annen stat som anerkjenner veganisme som en religion eller et livssyn.

4 INGEN AV ANFØRSLENE I ANKEN KAN FØRE FREM

4.1 Departementet har ikke oppstilt noe «antroposentrisk» tilleggsvilkår

I stevningen punkt 5.1 og 5.3 anfører NVS at vedtaket er «basert på en tolkning av trossamfunnsloven, hvor staten mener at det kun i hovedsak er antroposentriske oppfatninger som kan utgjøre et «livssyn» etter trossamfunnsloven», og at departementet derfor har oppstilt et «antroposentrisk tilleggskriterium». Dette er ikke riktig.

Når departementet vektlegger at NVS' virksomhet i første rekke omhandler «forholdet mellom mennesker og dyr», er dette en henvisning til at veganismen omhandler en begrenset del av tilværelsen, og ikke utgjør et slikt «sammenhengende syn» som omtalt i forarbeidene. Det er altså et spørsmål om rekkevidden at NVS sitt syn, ikke om temaet.

Dette kommer frem når det gjeldende vedtaket leses sammen med det første klagevedtaket 24. august 2022 (**bilag 9** til stevningen) s. 10:

«I veganismen NVS baserer seg på, er det sammenhengende oppfatninger av en livssynsmessig karakter, men disse omhandler en begrenset del av tilværelsen, i første rekke forholdet mellom mennesker og dyr. På grunn av dens manglende stillingtagen til de mer fundamentale, eksistensielle spørsmål for mennesket, og fordi den veganske etikken i hovedsak synes å dreie seg om hvordan mennesket bør opptre for å unngå «utnyttelse av og urett mot dyr», kan vi ikke se at veganismen NVS står for, har et «sammenhengende syn på menneskets plass i tilværelsen og sentrale etiske spørsmål» som tilsier at den utgjør et livssyn som kan danne grunnlag for et livssynssamfunn i trossamfunnslovens forstand».

4.2 EMK artikkel 9 favner videre enn trossamfunnsloven § 1 (2)

EMK artikkel 9 beskytter retten til tanke-, samvittighets- og religionsfrihet. Bestemmelsen har følgende ordlyd på norsk:

«1. Enhver har rett til tankefrihet, samvittighetsfrihet og religionsfrihet; denne rett omfatter frihet til å skifte sin religion eller overbevisning, og frihet til enten alene eller sammen med andre og såvel offentlig som privat å gi uttrykk for sin religion eller overbevisning, ved tilbedelse, undervisning, praksis og etterlevelse.

2. Frihet til å gi uttrykk for sin religion eller overbevisning skal bare bli undergitt slike begrensninger som er foreskrevet ved lov og er nødvendige i et demokratisk samfunn av hensyn til den offentlige trygghet, for å beskytte den offentlige orden, helse eller moral, eller for å beskytte andres rettigheter og friheter»

Selv om begrepene "tanke", "samvittighet" og "religion" er vide, vil ikke alle meninger eller overbevisninger være beskyttet. For at en personlig eller kollektiv overbevisning skal være vernet, må den ha et visst nivå av alvor, sammenheng og viktighet.

Staten bestrider ikke at NVS sin overbevisning er «en overbevisning preget av alvor, sammenheng og viktighet», slik de hevder på side 15 i stevningen. Det er heller ingen uenighet om at veganske overbevisninger om animalske produkter faller inn under virkeområdet til artikkel 9, se [W. mot Storbritannia](#) (1993). Saksøker synes imidlertid å slutte fra dette at veganisme utgjør et «livssyn» i trossamfunnslovens forstand, og begrunner det på side 11 i stevningen med at «vilkåret «livssyn» skal tolkes i samsvar med ... virkeområdet til EMK art 9». Dette er uriktig.

Det er på det rene at ikke alt som omfattes av tanke, samvittighets- og religionsfriheten vil utgjøre tros- eller livssynssamfunn. Departementet har påpekt dette i den første klagesaken (stevningens **bilag 9**) på side 9:

«EMK art. 9 favner videre enn det som omfattes av tros- og livssynssamfunnsbegrepene i trossamfunnsloven. Tankefriheten, som er nært forbundet med både samvittighetsfriheten og religionsfriheten, omfatter blant annet også politiske, ideologiske og filosofiske oppfatninger uten noen form for tilknytning til en religiøs tro eller et sekulært livssyn»

Forskjellen mellom det å bli definert som et tros- eller livssynssamfunn etter den norske trossamfunnsloven og det å falle inn under virkeområdet til EMK artikkel 9, kan illustreres ved EMDs «[Guide on Article 9](#)» side 9-10. Her har domstolens justissekretariat delt opp de beskyttede fenomenene i tre: bokstav a om verdensreligioner, bokstav b om nyere religioner og spirituelle praksiser, og bokstav c om «coherent and sincerely-held philosophical convictions». Veganisme er nevnt som en slik filosofisk overbevisning, sammen med blant annet pasifisme, abortmotstand og synet om at ekteskapet skal forbeholdes heterofile.

4.3 Anførelsen om tilbakeholdenhet i forvaltningen kan ikke føre frem

I stevningen punkt 5.2 anfører NVS at forvaltningen skal være tilbakeholdne ved vurderingen av om en organisasjon oppfyller vilkårene i trossamfunnsloven. Dette er uriktig, og har verken støtte i forarbeidene eller i EMDs praksis under EMK artikkel 9, som saksøker viser til.

De siterte uttalelsene i Prop. 130 L (2018-2019) punkt 12.4 gjelder utformingen av lovens vilkår, og ikke hvilken kontroll disse vilkårene skal undergis i forvaltningen. Uttalelsene reflekterer departementets syn om at legaldefinisjonen primært skulle rette seg mot utøvelsen, og ikke innholdet, av en tro eller et livssyn, se også særmerknadene til § 1 på side 254. Som nevnt i punkt 3.1 over, presiseres det samtidig at «aktivitetene [...] ikke [kan] vurderes helt isolert, men må kunne knyttes til en tros- eller livssynsoppfatning».

Det er heller ingen støtte i EMK artikkel 9 for at det skal gjelde noen prosessuelle begrensninger når nasjonale administrative organer subsumerer under nasjonale registreringsregler. Sitatet fra [Bayatyan mot Armenia](#) (2011) avsnitt 120 på side 9-10 i stevningen, gjelder statenes skjønnsmargin under inngrepsvurderingen etter artikkel 9 nr. 2.

5 PROSESSUELT

5.1 Rettsmekling og gjennomføring av hovedforhandling

Saken gjelder offentlig myndighetsutøvelse, slik at rettsmekling ikke er aktuelt.

Seniorrådgiver Anders Jordet møter på vegne av departementet. Det legges ikke opp til noen forklaring fra ham, men jeg ber for ordens skyld om at han får følge forhandlingene i sin helhet, jf. tvl. § 26-4 (2).

5.2 Bevisspørsmål

Saksøker har i bilag 7 fremlagt en erklæring fra en religionshistoriker med tittelen «Bemerkninger om menneskerettslige perspektiver vedrørende Norsk vegansamfunns status som formelt anerkjent livssynssamfunn». I erklæringen vurderer religionshistorikeren Endsjø de forutgående vedtakene i saken opp mot det han mener følger av EMK. Vedkomne er også påberopt som vitne. Staten kan ikke se at det er anledning til å føre disse bevisene.

Bilag 7 til stevningen gjelder en religionshistorikers syn på flere av rettsspørsmålene i saken reiser. All den tid forfatteren etter det opplyste ikke har juridisk fagkompetanse, er det

naturlig å betrakte dette som bevis som rettsregler og ikke som en juridisk utredning i anledning saken, jf. tvl. § 11-3. Vilkårene for å føre bevis for rettsregler er klart nok ikke oppfylt. I den grad det skal anses som en juridisk utredning i anledning saken etter bestemmelsens siste punktum, samtykker staten ikke til fremleggelsen.

Endsjø er påberopt til å forklare seg om «hvordan livssyn og utøvelsen av dette forstås innen religionsvitenskapen». Etter statens syn er det tingrettens oppgave å ta stilling til hva som utgjør et «livssyn» etter trossamfunnsloven. I den grad forklaringen berører legaldefinisjonen av i trossamfunnsloven, er det tale om bevis for rettsregler i strid med tvl. § 11-3. Denne forståelsen understøttes av innholdet i Endsjø's erklæring. I den grad forklaringen gjelder rent religionsvitenskapelige termer uten betydning for de spørsmål saken reiser, vil den ikke være relevant, jf. tvl. § 21-7 (2).

5.3 Saksøkers anmodning om bevisfremleggelse i stevningen punkt 2.3.1

Saksøker har bedt om at staten fremlegger et utdrag av et uferdig utkast til Prop. 130 L (2018–2019). Staten kan for sin del ikke se at man vil være forpliktet til å fremlegge dette. Ettersom informasjonen allerede er oversendt styremedlemmer i NVS, vil staten oversende informasjonen til saksøker prosessfullmektig underhånden.

Saksøker har også bedt staten fremlegge et uferdig utkast til vedtaket 24. juni 2024, som ble ekspedert ved en feiltakelse, samt all intern korrespondanse om tilbaketrekkingen av det feilaktig ekspederte utkastet. Staten kan ikke se hvilket omtvistet faktisk forhold dette er ment å belyse, og bestriker at man har plikt til å etterkomme anmodningen, jf. tvl. §§ 21-1, 21-7 (2) bokstav b og 21-4.

6 PÅSTAND

1. Staten ved Barne- og familiedepartementet frifinnes.
2. Staten ved Barne- og familiedepartementet tilkjennes sakskostnader.

• • •

Oslo, 24.1.2024

REGJERINGSADVOKATEN

Kaija Bjelland
advokat